

UMUMIY O'RTA TA'LIM TIZIMIDA BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING RAQAMLI TARBIYA KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH

Xoldorova E'zoza Sattor qizi

Xalqaro Nordik Universiteti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20473844>

Annotatsiya. Mazkur maqolada umumiy o'rta ta'lim tizimida boshlang'ich sinf o'quvchilarining raqamli tarbiya kompetensiyasini rivojlantirish masalalari tahlil qilingan. Raqamli texnologiyalarning ta'lim jarayoniga keng kirib kelishi natijasida o'quvchilarda media savodxonlik, axborot xavfsizligi, internet madaniyati va raqamli etikaga oid ko'nikmalarni shakllantirishning ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, boshlang'ich ta'lim jarayonida raqamli tarbiyani rivojlantirishning pedagogik usullari, innovatsion texnologiyalar va samarali metodlari haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: raqamli tarbiya, kompetensiya, boshlang'ich ta'lim, media savodxonlik, axborot xavfsizligi, internet madaniyati, pedagogik texnologiyalar, innovatsion ta'lim.

Kirish

XXI asr insoniyat taraqqiyotida raqamli texnologiyalar asri sifatida namoyon bo'lmoqda.

Bugungi kunda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari inson hayotining barcha sohalariga, jumladan ta'lim tizimiga ham chuqur kirib bordi. Zamonaviy jamiyatda internet, mobil qurilmalar, sun'iy intellekt va turli raqamli platformalarsiz kundalik hayotni tasavvur qilish qiyinlashib bormoqda.

Ayniqsa, yosh avlodning raqamli muhit bilan juda erta yoshdan boshlab tanishayotgani ta'lim tizimi oldiga yangi pedagogik va tarbiyaviy vazifalarni qo'yimoqda. Shu nuqtai nazardan qaraganda, umumiy o'rta ta'lim tizimida boshlang'ich sinf o'quvchilarining raqamli tarbiya kompetensiyasini rivojlantirish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi.

Boshlang'ich ta'lim inson shaxsining shakllanishida eng muhim bosqichlardan biri bo'lib, aynan shu davrda bolaning dunyoqarashi, axloqiy qarashlari, muloqot madaniyati va mustaqil fikrlash ko'nikmalari shakllana boshlaydi. Hozirgi davr bolalari esa avvalgi avlodlardan farqli ravishda "raqamli avlod" sifatida voyaga yetmoqda. Ular juda kichik yoshidan mobil telefon, planshet, kompyuter, internet va ijtimoiy tarmoqlar bilan bevosita aloqada bo'lmoqda.

Bu esa bir tomondan ularga keng imkoniyatlar yaratib berayotgan bo'lsa, ikkinchi tomondan turli axborot xurujlari, zararli kontentlar, internetga qaramlik, virtual zo'ravonlik va ma'naviy tahdidlar kabi xavflarni ham yuzaga keltirmoqda.

Shu sababli bugungi kunda ta'lim tizimining asosiy vazifalaridan biri nafaqat o'quvchilarga bilim berish, balki ularni raqamli muhitda to'g'ri yashashga, internetdan ongli va xavfsiz foydalanishga o'rgatishdan iboratdir. Raqamli tarbiya kompetensiyasi o'quvchining zamonaviy texnologiyalardan samarali foydalanishi bilan bir qatorda, axborotni tanqidiy tahlil qila olishi, media madaniyatga ega bo'lishi, virtual muloqot etikasi qoidalariga amal qilishi hamda kiberxavfsizlik talablarini tushunishini ham anglatadi.

Ayniqsa, boshlang'ich sinf o'quvchilarida bunday kompetensiyalarni erta shakllantirish kelajakda ularning ma'naviy barkamol, intellektual salohiyatli va ijtimoiy faol shaxs bo'lib voyaga yetishida muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

So'nggi yillarda O'zbekistonda ham ta'lim tizimini raqamlashtirish, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish hamda yoshlarning axborot madaniyatini oshirishga qaratilgan keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda.

Maktablarda elektron darsliklar, multimedia vositalari, onlayn platformalar va interaktiv ta'lim resurslaridan foydalanish kengayib bormoqda. Bu esa boshlang'ich sinf o'quvchilarining raqamli texnologiyalar bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish uchun katta imkoniyat yaratmoqda. Biroq raqamli vositalardan foydalanishning o'zi yetarli emas. Eng muhimi, o'quvchilarda ulardan maqsadli, me'yorli va xavfsiz foydalanish madaniyatini shakllantirish zarurdir.

Pedagogik nuqtai nazardan qaralganda, raqamli tarbiya kompetensiyasini rivojlantirish murakkab va ko'p qirrali jarayon hisoblanadi. Bu jarayon o'qituvchi, ota-ona va jamiyat hamkorligida olib borilgandagina samarali natija beradi. O'qituvchi o'quvchilarga internetdan foydalanish madaniyatini o'rgatsa, ota-ona uy sharoitida farzandining raqamli faoliyatini nazorat qilib borishi, unga foydali va xavfsiz kontentlarni tavsiya etishi lozim. Shu bilan birga, bolalarda real hayot va virtual olam o'rtasidagi farqni anglash, vaqtni to'g'ri taqsimlash va raqamli qurilmalarga haddan tashqari bog'lanib qolmaslik kabi ko'nikmalarni shakllantirish ham muhim ahamiyatga ega.

Dunyo tajribasi shuni ko'rsatadiki, rivojlangan davlatlarda boshlang'ich ta'limdan boshlab o'quvchilarning media va axborot savodxonligini rivojlantirishga katta e'tibor qaratilmoqda.

Chunki raqamli kompetensiyaga ega bo'lgan yosh avlod zamonaviy jamiyatning faol va raqobatbardosh a'zosi sifatida shakllanadi. Shu sababli O'zbekiston ta'lim tizimida ham boshlang'ich sinf o'quvchilarining raqamli tarbiya kompetensiyasini rivojlantirish bo'yicha ilmiy-metodik yondashuvlarni takomillashtirish, innovatsion metodlardan foydalanish hamda samarali pedagogik mexanizmlarni ishlab chiqish dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar tahlili

Raqamli kompetensiyalarni rivojlantirish masalasi ko'plab xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Yevropa Ittifoqining "DigComp" modeli raqamli kompetensiyaning asosiy yo'nalishlarini belgilab bergan bo'lib, unda axborot savodxonligi, kommunikatsiya, raqamli kontent yaratish, xavfsizlik va muammolarni hal qilish kompetensiyalari alohida ko'rsatib o'tilgan.

O'zbekistonlik pedagog olimlar tomonidan ham ta'limda raqamlashtirish va media savodxonlik masalalari keng o'rganilmoqda. Tadqiqotlarda o'quvchilarning internetdan foydalanish madaniyati, virtual xavfsizlik, elektron ta'lim resurslaridan samarali foydalanish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan.

Shuningdek, pedagogik tadqiqotlarda boshlang'ich sinf o'quvchilarining psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda raqamli vositalardan foydalanish zarurligi ta'kidlanadi.

Chunki ushbu yoshdagi bolalar axborotni tez qabul qilishi bilan birga, zararli axborot ta'siriga ham tez berilishi mumkin. Shu bois, raqamli tarbiya jarayoni pedagog, ota-ona va jamiyat hamkorligida tashkil etilishi lozim.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur maqolani tayyorlashda ilmiy kuzatish, pedagogik tahlil, taqqoslash va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Shuningdek, umumiy o'rta ta'lim maktablarida boshlang'ich sinf o'quvchilarining raqamli vositalardan foydalanish jarayonlari o'rganilib, mavjud muammolar tahlil qilindi.

Asosiy qism

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida raqamli tarbiya kompetensiyasini rivojlantirish quyidagi yo'nalishlarda amalga oshiriladi:

1. Media savodxonlikni shakllantirish

Media savodxonlik o'quvchilarning internet va ommaviy axborot vositalaridagi ma'lumotlarni tahlil qilish, ishonchli va noto'g'ri axborotni ajratish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilariga sodda va tushunarli misollar asosida axborotni tanlash va baholash usullari o'rgatilishi lozim.

2. Axborot xavfsizligini ta'minlash

Raqamli tarbiya kompetensiyasining muhim jihatlaridan biri internet xavfsizligidir.

O'quvchilarga shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish, begona havolalarga kirmaslik, internetdagi xavfli kontentlardan saqlanish bo'yicha tushunchalar berilishi kerak.

3. Internet madaniyatini rivojlantirish

Virtual muloqot etikasi bugungi kunda muhim tarbiyaviy omillardan biri hisoblanadi.

O'quvchilarda internet orqali muloqot qilishda hurmat, madaniyat va mas'uliyat hissini shakllantirish zarur.

4. Raqamli texnologiyalardan samarali foydalanish

Ta'lim jarayonida interaktiv platformalar, elektron darsliklar va multimedia vositalaridan foydalanish o'quvchilarning qiziqishini oshiradi. Shu bilan birga, raqamli vositalardan me'yorida foydalanish ko'nikmalarini ham shakllantirish muhimdir.

5. Ota-onalar bilan hamkorlik

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining raqamli tarbiyasida ota-onalarning o'rni katta. Ota-onalar farzandlarining internetdan foydalanish vaqtini nazorat qilishi, foydali kontentlarni tavsiya etishi va ularga namuna bo'lishi kerak.

Muhokama va natijalar

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, boshlang'ich sinf o'quvchilarining aksariyati raqamli qurilmalardan faol foydalanmoqda. Biroq ularning barchasi ham internet xavfsizligi va media madaniyat qoidalarini yetarlicha bilmaydi. Shu sababli maktablarda raqamli tarbiya bo'yicha maxsus mashg'ulotlar tashkil etish zarur.

Amaliy tajribalar asosida aniqlanishicha, interaktiv metodlardan foydalanilgan darslarda o'quvchilarning raqamli kompetensiyasi ancha samarali rivojlanadi. Ayniqsa, rolli o'yinlar, multimedia darslari, videoroliklar va muammoli vaziyatlar asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar yuqori natija beradi.

Shuningdek, o'qituvchilarning raqamli pedagogik kompetensiyasini oshirish ham muhim omil hisoblanadi. Chunki o'qituvchi zamonaviy texnologiyalarni samarali qo'llay olsagina, o'quvchilarda ham to'g'ri raqamli madaniyatni shakllantira oladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, umumiy o'rta ta'lim tizimida boshlang'ich sinf o'quvchilarining raqamli tarbiya kompetensiyasini rivojlantirish bugungi ta'lim tizimining ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Raqamli texnologiyalarning keng tarqalishi o'quvchilarda nafaqat texnik bilimlarni, balki internet madaniyati, axborot xavfsizligi va media savodxonlikni ham shakllantirishni talab etadi.

Boshlang'ich ta'lim bosqichida raqamli tarbiyani samarali tashkil etish orqali o'quvchilarning axborot bilan ishlash madaniyati, tanqidiy fikrlashi va virtual muhitdagi xavfsiz xulq-atvori rivojlanadi. Shu bois ta'lim jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash, o'qituvchilar malakasini oshirish hamda ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2022.
3. European Commission. DigComp 2.1: The Digital Competence Framework for Citizens. – Brussels, 2017.
4. Muslimov N.A. Pedagogik kompetentlik va innovatsion ta’lim texnologiyalari. – Toshkent, 2021.
5. Saidahmedov N. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Fan, 2020.
6. Xoliqov A. Pedagogik mahorat. – Toshkent, 2019.
7. UNESCO. Digital Literacy in Education. – Paris, 2021.